

Àmbit social i criminològic

INVESTIGACIÓ

Producció pròpia, 2016

La reincidència en la justícia de menors

(RESUM EXECUTIU)

Autors

Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica

Any 2017

La reincidència en la justícia de menors

Autors: Blanch Serentill, Marta; Capdevila Capdevila, Manel; Ferrer Puig, Marta; Framis Ferrer, Berta; Ruiz Cabello, Úrsula; Mora Encinas, Judit; Batlle Manonelles, Ares; López Izquierdo, Berta

Introducció

L'any 2005 el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (a partir d'ara CEJFE) va publicar la primera recerca completa sobre la taxa de reincidència en la justícia de menors a Catalunya. Per primer cop, des de l'entrada en vigor de la Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la Responsabilitat Penal dels Menors (a partir d'ara LORPM), es va estudiar la població general de Justícia Juvenil. Per una banda es van examinar les característiques dels joves infractors en funció dels programes realitzats en el procediment i per altra banda, en relació amb la reincidència, es van analitzar els seus trets diferencials i les característiques dels joves reincidents.

Aquella recerca va presentar unes conclusions i propostes que van col·laborar en els canvis que, en els anys següents, es van produir en el funcionament de la Justícia Juvenil catalana. A tall d'exemple es pot mencionar la incorporació del model RNR (Risc-Necessitat-Responsivitat) d'Andrews i Bonta (2007) o l'assumpció del projecte de gestió del risc per a la presa de decisions en la intervenció amb els joves infractors. També es va incorporar el SAVRY com a eina general d'avaluació clínica estructurada pels professionals i es van implementar eines informàtiques noves i adaptades a les metodologies introduïdes. Finalment, es va realitzar una important inversió formativa de reciclatge per als professionals de Justícia Juvenil.

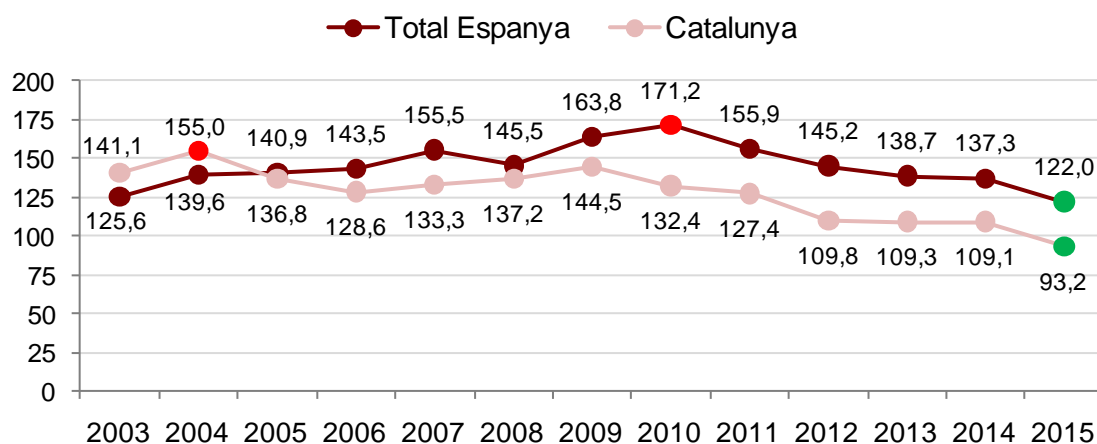
Paral·lelament, l'any 2006 es va aprovar a nivell estatal una reforma de la LORPM (operada per la Llei Orgànica 8/2006, de 4 de desembre) que enduria les respostes penals als menors infractors, malgrat que aquestes modificacions legals no van quedar justificades amb dades empíriques.

Durant aquest temps, el CEJFE ha continuat fent actualitzacions anuals de les característiques dels joves infractors i de les taxes de reincidència, si bé només de les mesures de més impacte (*llibertat vigilada* i *internament*) i segons la demanda concreta de la Direcció General d'Execució Penal en la Comunitat i Justícia Juvenil (a partir d'ara DGEPCJJ).

Aquesta és, doncs, la primera actualització de la taxa de reincidència general i en la qual s'han incorporat dos aspectes d'estudi nous. En primer lloc, és la primera vegada que es disposa de les dades del SAVRY en els estudis de reincidència del CEJFE. I en segon lloc, s'ha afegit l'objectiu específic d'avaluar quin és el temps de seguiment de la reincidència més adequat en els estudis. L'anàlisi d'aquest aspecte metodològic parteix del debat que es va produir en el marc del seminari *Juvenile Delinquance: Desistance Processes, Identity and Social Bond* celebrat al desembre de 2015 a Lisboa (Portugal) i del qual el CEJFE en va ser soci. Mentre que en els últims estudis del CEJFE s'ha utilitzat un temps de seguiment mitjà de 3,5 anys, en el mencionat seminari es va originar la necessitat d'avaluar si cal augmentar aquest temps i així millorar la mesura de la reincidència. Per aquesta raó en l'actual recerca s'ha dut a terme una segona mesura amb un temps de seguiment mitjà de 5,5 anys, malgrat que aquest fet ha suposat posposar-ne la publicació.

Com es pot veure, han passat ja més de 10 anys des de la darrera publicació de la taxa general de Justícia Juvenil i des de la reforma de la LORPM. En aquest temps, les estadístiques dels Jutjats de menors indiquen un primer període en el qual va augmentar progressivament el nombre de menors enjudiciats en el total de l'estat espanyol. En canvi, a partir de l'any 2010 s'inicia una tendència descendent (Montero, 2014).

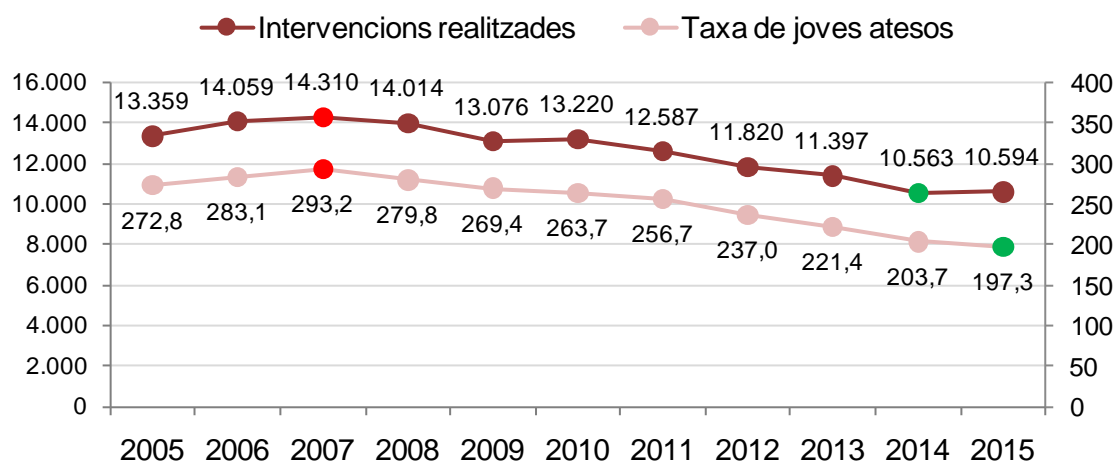
Gràfic 1. Taxa de menors enjudiciats pels Jutjats de Menors al total d'Espanya i Catalunya durant l'any, per cada 10.000 habitants de 14 a 17 anys (període 2005-2015)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Estadística Judicial de menors enjudiciats pels Jutjats de Menors del CGPJ (www6.poderjudicial.es) i l'Estadística del padró continu de l'INE (www.ine.es)

Al sistema de justícia juvenil de Catalunya la tendència a la baixa s'observa des de 2007 i actualment (dades de 2015) s'atén a un 27% menys de joves.

Gràfic 2. Nombre d'intervencions anuals realitzades i taxa de joves atesos per la DGEPCJJ, per cada 10.000 habitants de 14 a 17 anys (període 2005-2015)

Font: Elaboració pròpia a partir de les Estadístiques de Justícia Juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (<http://bit.ly/1Q2HcX9>) i l'Estadística del padró continu de l'INE (www.ine.es)

L'actual recerca s'emmarca enmig dels canvis observats en les estadístiques, ja que s'han inclòs les dades dels joves amb procediments finalitzats el 2010. Si bé són molts els factors que poden haver influït en les taxes de reincidència, els resultats de l'estudi aporten aproximacions respecte dels canvis produïts en les característiques dels joves i la relació amb la comissió de nous fets delictius.

La recerca

FITXA TÈCNICA DE LA RECERCA

Àmbit territorial	Catalunya
Població objecte d'estudi	Joves que van finalitzar un programa o mesura de justícia juvenil l'any 2010 (N=4.753). S'han recuperat i inclòs com a dades primàries les mostres de 9 estudis anteriors, amb un total de 14.681 joves que van finalitzar un programa o mesura entre els anys 2002 i 2010 (taula 1).
Mesura de la reincidència	Nou fet delictiu que ha comportat una causa oberta a justícia juvenil, a mesures penals alternatives d'adults o un ingrés a presó. Seguiment fins al 31/12/2013, amb 3,5 anys de mitjana. Actualització de la reincidència a un segon període de seguiment fins al 31/12/2015 (5,5 anys de mitjana). Elaboració d'un índex de severitat de la reincidència ¹
Font de les dades	SIJJ/MPA (Sistema d'Informació de Justícia Juvenil i MPA), de la qual també s'han extret les dades de l'avaluació del risc realitzada amb el SAVRY. SIPC (Sistema d'Informació Penitenciari Català).
Explotació estadística	Paquet estadístic IBM SPSS Statistics 22.0

La taula següent recull la relació d'estudis publicats a la pàgina web del CEFJE, els anys, el nombre de joves estudiats i de mesures implicades.

Taula 1. Estudis sobre taxes de reincidència juvenil²

Estudi	Programes inclosos en l'estudi	Any de finalització del programa	Seguiment de reincidència fins	Mitjana de seguiment	Mostra
CEJFE, 2005	Tots	2002	31/12/2004	2,5 anys	n = 2.903
CEJFE, 2006	LV i IC	2003	31/12/2006	3,5 anys	N = 800
CEJFE, 2007	LV i IC	2004	31/12/2007	3,5 anys	n = 727
CEJFE, 2008	LV i IC	2005	31/12/2008	3,5 anys	n = 712
CEJFE, 2009	LV i IC	2006	31/12/2009	3,5 anys	n = 694
CEJFE, 2010	LV i IC	2007	31/12/2010	3,5 anys	n = 706
CEJFE, 2011	LV i IC	2008	31/12/2011	3,5 anys	N = 1.225
CEJFE, 2011	MRM	2008	30/06/2011	3 anys	N = 2.022
Blanch, M., 2011	PBC i RTS	2008	31/12/2011	3,5 anys	N = 633

N = Població; n = mostra; MRM = Mediació i reparació de menors; LV = Llibertat vigilada; PBC = Prestacions en benefici de la comunitat; RTS = Realització de tasques socioeducatives; IC = Internament en centre

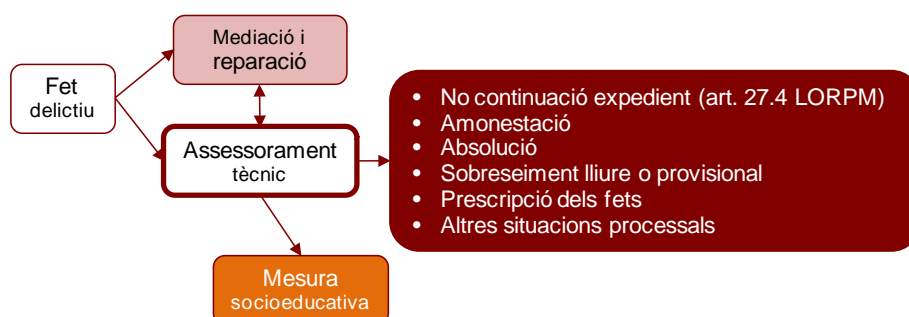
Atesa la diversitat de procediments en la justícia de menors cal tenir en compte que el perfil general d'aquests joves és molt heterogeni. Per aquesta raó diferenciarem al llarg de l'informe entre les tres situacions processals generals en què un jove pot finalitzar un programa o mesura:

¹ La **severitat de la reincidència** respon a la puntuació creada mitjançant la recodificació de quatre variables: *violència en el fet de la primera reincidència* (0=no violent; 1=violent), *tipificació* (0=falta; 1=delicte), *mesura o pena imposada* (0=no privativa de llibertat; 1=privativa de llibertat) i el *nombre de reincidències* (0=1 o 2 reincidències; 1=3 o més reincidències). Amb un mínim de 0 i un màxim de 4, la mitjana global de la severitat de la reincidència és de 1,84 (DT=0,99).

² A l'hora de comparar les taxes de reincidència amb l'estudi de Capdevila et al. (2005) s'haurà de tenir en compte que se'ls ha aplicat una mesura correctora de +1,7% per tal d'ajustar la diferència en el temps de seguiment respecte a l'estudi actual. El càlcul de la mesura pot torbar-se al capítol 2 de l'informe complet.

- **Mediació i reparació (MRM).** Procediment de justícia restaurativa previst a l'art. 19 de la LORPM i que, en cas de resultat positiu, finalitza amb sobreseïment per reparació. S'han inclòs en aquest grup els casos en els quals s'ha realitzat tant la MRM com l'ATM però no consta cap mesura socioeducativa executada.
- **Assessorament tècnic (ATM).** S'han inclòs en aquest grup els casos en els quals l'informe d'assessorament tècnic és l'únic programa finalitzat vinculat a la *causa base* de cada menor que forma part de l'estudi. Els motius de finalització dels procediments són variats (gràfic xx).
- **Mesura socioeducativa.** Quan després d'un assessorament tècnic i del corresponent judici el jutge de menors ha imposat una mesura socioeducativa (excepte l'amonestació³), ja sigui en medi obert - llibertat vigilada, prestacions en benefici de la comunitat, etc. - o d'internament.

Gràfic 3. Esquema dels procediments en la justícia de menors segons les tres situacions processals generals de finalització

1. Perfil general dels joves

Des de la primera recerca (procediments finalitzats el 2002) s'han produït canvis en les característiques sociodemogràfiques i penals dels joves. Cal tenir en compte, per tant, que aquests canvis s'han produït en diferents moments i que hi han intervingut múltiples factors no controlats en l'estudi.

Taula 2. Característiques personals dels joves

		2002	2010
Sexe	Home	**87,3%	82,2%
	Dona	12,7%	**17,8%
Nacionalitat	Espanyol	**86,1%	63,7%
	Estranger	13,9%	**36,3%
Àrea geogràfica de procedència	Europa	14,7%	14,6%
	Magrib	**66,5%	36,8%
	Centre i Sud Amèrica	15,5%	**42,8%
	Altres	3,4%	**5,9%
Edat en el fet principal	14 i 15 anys	40,1%	37,8%
	16 i 17 anys	59,9%	62,2%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb $p \leq 0,01$

Pel que fa al gènere, els nois segueixen sent majoria, si bé la proporció de noies ha augmentat (del 12,7% el 2002 al 17,8% el 2010).

Respecte a la nacionalitat dels joves cal destacar que el percentatge de joves estrangers que finalitzen un programa o mesura a justícia juvenil ha augmentat de forma rellevant (del 13,9% el 2002 al 36,3% el 2010). D'altra banda, cal tenir en compte els canvis migratoris que s'han produït en la població general.

³ Les mesures d'amonestació les executa el propi jutge de menors, per la qual cosa no consten com a programa en la base de justícia juvenil. En aquests casos la *causa base* és l'ATM.

El nombre de joves de Centre i Sud Amèrica empadronats a Catalunya ha augmentat significativament en el període estudiat, la qual cosa també ha suposat un canvi en la proporció de joves estrangers a justícia juvenil segons l'àrea geogràfica de procedència. Els joves procedents del Magrib significaven la majoria dels estrangers en el primer estudi, mentre que en l'actual és la segona àrea de procedència més freqüent darrera de Centre i Sud Amèrica.

L'edat mitjana dels joves en la comissió dels fets és de 15,8 anys, tant en els resultats del primer estudi com de l'actual. En canvi, ha disminuït l'edat mitjana dels joves en el moment de finalitzar el programa (de 17,6 anys el 2002 a 16,9 anys el 2010). El temps mitjà dels procediments també ha disminuït des de l'anterior estudi, la qual cosa ho podria explicar.

La proporció de joves amb antecedents ha augmentat del 43,5% al 48,2% en l'actual estudi. No obstant això, aquells amb antecedents n'acumulen menys (3,05 de mitjana). Mentre que l'any 2002 els joves amb més de 5 antecedents suposaven el 25,9% del total, en l'actual estudi són el 13,8%.

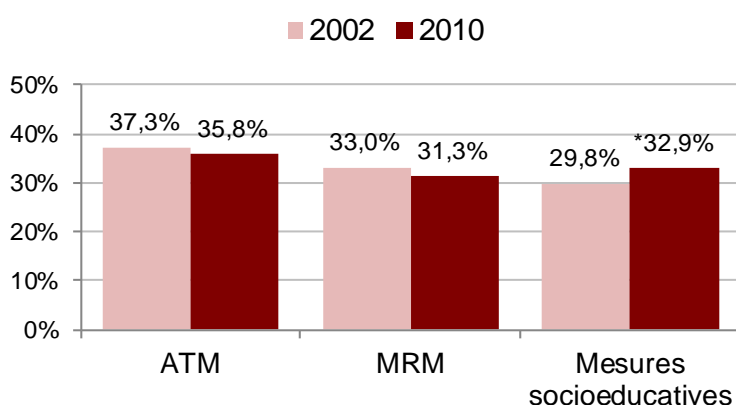
La tipologia delictiva per la qual s'atén als joves també ha experimentat canvis, ja que anteriorment els fets contra la propietat eren els més freqüents i actualment ho són els fets contra les persones (principalment les lesions).

Taula 3. Característiques penals dels joves

		2002	2010
Antecedents	Sense antecedents	**56,5%	51,8%
	Amb antecedents	43,5%	**48,2%
Categoria del fet principal	C. les persones	24,6%	**37,8%
	C. la propietat violent	16,7%	15,3%
	C. la propietat no violent	**35,3%	26,8%
	Altres	**23,3%	20,1%
Violència del fet principal	Violent	34,7%	**53,1%
	No violent	**65,3%	46,9%
Tipificació del fet principal	Delicte	**86,8%	75,3%
	Falta	13,2%	**24,7%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb $p \leq 0,01$

Gràfic 4. Procediment de finalització de la causa base segons l'any

* Valors estadísticament superiors als esperats amb $p \leq 0,05$

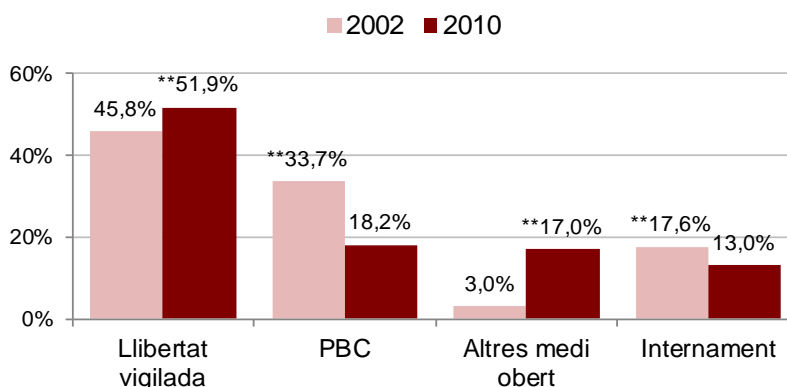
Pel que fa als programes o mesures finalitzats el 2010, s'observa un augment en la proporció dels joves que han complert una mesura socioeducativa (del 29,8% al 32,9%). En canvi, la proporció de joves que han seguit una MRM o un ATM no ha canviat de forma significativa (del 33,0% al 31,1% i del 37,3% al 35,8% respectivament).

Caldrà tenir presents les estadístiques de les intervencions realitzades per la DGEPCJJ, atès en els anys posteriors a 2010 la MRM és el tipus d'intervenció que, en nombres absoluts, ha disminuït més (un 30% entre 2010 i 2015). Això implica que la proporció de mesures realitzades ha seguit augmentant, tot i que no en nombres absoluts.

Si ens fixem en les mesures també cal esmentar alguns canvis. La proporció de joves que han complert una mesura d'*internament* ha disminuït (del 17,6% el 2002 al 13,0% el 2010). Per contra, ha augmentat en el cas de mesures de medi obert, especialment de *llibertat vigilada* i *realització de tasques socioeducatives*.

Les PBC són l'excepció, ja que s'observa un desús de la mesura per part dels jutges a partir de 2006. Com assenyalava Montero (2011), els canvis introduïts per la LO 8/2006 (reforma de la LORPM) podrien explicar aquest fet. El canvi legislatiu va afegir la *llibertat vigilada* i la *realització de tasques socioeducatives* en el ventall de mesures possibles a imposar en cas de fets lleus (faltes).

Gràfic 5. Mesures socioeducatives finalitzades segons l'any

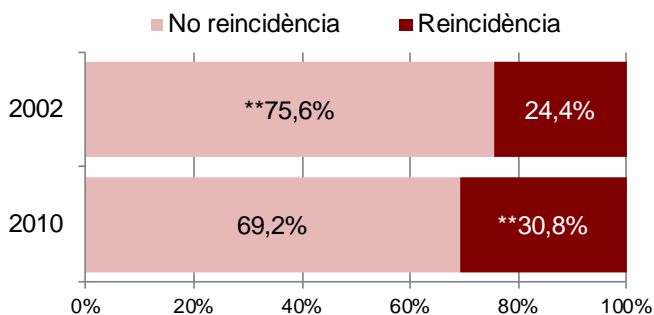

** Valors estadísticament superiors als esperats amb $p \leq 0,01$

2. Reincidència general

2.1. Taxa general

Gràfic 6. Taxa de reincidència general de justícia juvenil segons l'any de finalització de la causa base

** Valors estadísticament superiors als esperats amb $p \leq 0,01$

La taxa de reincidència general és de 30,8%, 6,4 punts superior a la de l'anterior estudi de forma significativa⁴.

Resulta difícil explicar el perquè d'aquesta pujada ja que, com hem dit reiteradament en els nostres estudis, la reincidència és una mesura amb causes múltiples i inespecífiques (context social, laboral, econòmic, policial, etc.). Nosaltres només podem aproximar algunes explicacions relacionades amb les característiques dels joves atesos.

Si comparem la taxa de l'estudi actual amb la d'altres estudis del nostre entorn, resulta lleugerament inferior a la mitjana de 34,5% que Ortega et al. (2014) van trobar en una metanàlisi. No obstant això, cal recordar les limitacions a l'hora de comparar les taxes de reincidència obtingudes pels estudis, ja que metodològicament la reincidència es defineix i mesura de diferents maneres (Harris et al., 2011).

⁴ La taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (veure informe complet, capítol 2).

La majoria dels joves que han reincidit ho han fet dins el primer any després de finalitzar la *causa base* (303,97 dies de mitjana). Tenen 17,2 anys de mitjana en la primera reincidència, per la qual cosa es produeix majoritàriament a justícia juvenil. No obstant això, el 30,9% dels joves reincidents té algun ingrés a presó durant el període de seguiment.

Taula 4. Temps que els joves han trigat a reincidir

	N	%	% acumulat
Menys de 6 mesos	668	45,6	45,6
De 6 mesos a 1 any	331	22,6	68,2
D'1 a 2 anys	305	20,8	89,1
De 2 a 3 anys	136	9,3	98,4
De 3 a 4 anys	24	1,6	100,0
Total	1.464	100,0	

Com en la *causa base*, no hi ha una tipologia de fet majoritària en la primera reincidència. El nou fet principal comès amb més freqüència és contra la propietat sense ús de violència (32,9%), seguit de contra les persones (28,2%) i altres fets (21,8%). Els delictes contra la propietat amb violència són els menys freqüents (17,1%). La proporció de fets violents en la primera reincidència és inferior al de la causa base (53,1% en la causa base i 45,3% en la reincidència).

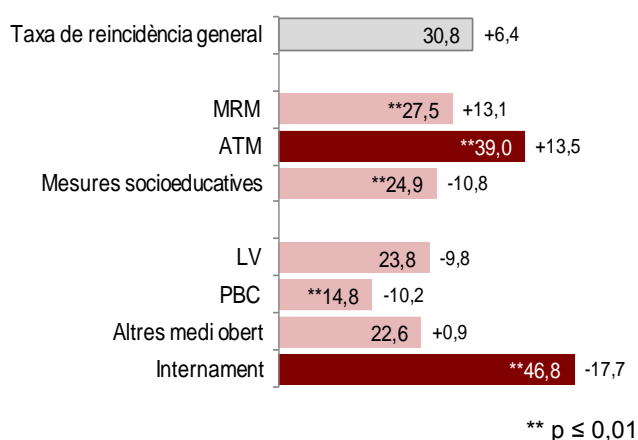
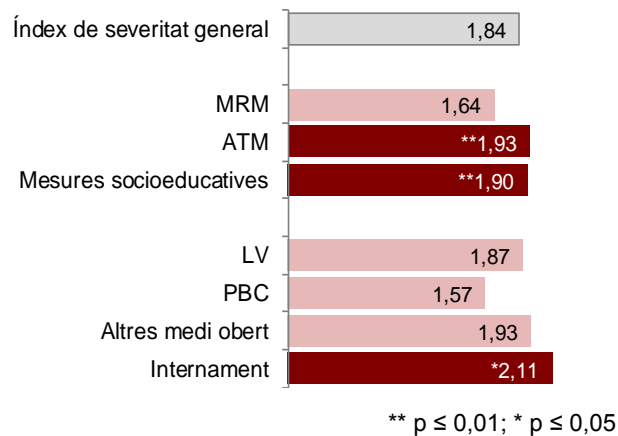
2.2. Taxes específiques

Les taxes específiques o característiques dels joves associades a un increment de la reincidència i la seva severitat són:

- **Ser noi.** La reincidència dels nois és de 33,4% front el 18,8% de les noies. Els nois també presenten una reincidència més severa que les noies.
- **Tenir nacionalitat estrangera.** La reincidència del joves estrangers és de 38,0% front el 26,7% dels espanyols. Segons l'àrea geogràfica de procedència, els joves amb nacionalitat del Magrib són els que reincideixen en més proporció (48,4%). Destaca que els joves de Centre i Sud Amèrica no tenen una taxa de reincidència superior al total, però sí presenten més severitat en la reincidència. Cal recordar, no obstant això, que la nacionalitat és una variable intervinguda per múltiples factors socioeconòmics.
- **Tenir 14 o 15 anys.** Els joves de 14 o 15 anys presenten una reincidència del 38,9%, mentre que la dels de 16 o 17 anys és del 26,0%⁵. No obstant això, l'edat no s'associa a una reincidència més o menys severa.
- **Tenir antecedents.** Els joves amb antecedents tenen una reincidència del 42,8%, mentre que els que no en tenen reincideixen el 19,6%. La taxa de reincidència dels joves que acumulaven més de 5 causes prèvies a la causa base és la més alta d'entre totes les estudiades (69,6%). Quants més antecedents més severa és la reincidència.
- **Haver comés un fet contra la propietat.** La reincidència dels joves amb fets contra la propietat és superior a la resta, tant si és sense violència (37,1%) com amb violència (34,6%). Ara bé, només els joves amb un fet violent, especialment contra la propietat, mostren més severitat en la reincidència.
- **Haver finalitzat un internament** (46,8%).

⁵ Pel que fa a l'edat dels joves cal considerar les limitacions metodològiques que comporta el pas del temps i la transició al sistema penal d'adults (per exemple el fet de no poder comptabilitzar la reincidència que ha suposat una pena de multa)

Gràfic 7. Taxes de reincidència específiques i diferència respecte a l'últim estudi (variables referents a la *causa base*)**Gràfic 8. Puntuació mitjana en severitat de la reincidència segons les variables referents a la *causa base* associades**

D'altra banda, resulten sorprenents els resultats de la reincidència si els diferenciem segons la intervenció duta a terme per la DGEPCCJ: augmenta la reincidència dels joves que segueixen una MRM, que se'ls aplica l'art. 27.4 (no continuació de l'expedient) o que són amonestats pel jutge i, en canvi, disminueix la d'aquells sotmesos a mesures de *llibertat vigilada* o *internament*. Atès que els motius d'aquests canvis poden ser diferents per cadascun dels programes i mesures estudiades, caldrà elaborar conclusions per separat.

4. Estructura i capacitat predictiva del SAVRY

L'extens ús internacional del SAVRY com a instrument d'avaluació del risc en joves ha comportat una variada literatura científica al voltant de la seva consistència interna i capacitat predictiva de la reincidència. Així, la finalitat d'aquest capítol és analitzar si les dades de l'estudi i que provenen de l'avaluació del risc realitzada amb aquest instrument s'ajusten als resultats obtinguts pels autors consultats. Aquest apartat, per tant, es presenta des d'una perspectiva teòrica. En cap cas s'han d'interpretar els resultats des d'un punt de vista d'aplicació pràctica per a la gestió de casos o per a la presa de decisions en procediments concrets.

El total de joves avaluats amb el SAVRY en la població d'estudi és de 855. Així, la mostra es distribueix en 694 casos de *llibertat vigilada* i 161 d'*internament* ja que l'instrument s'aplica majoritàriament per orientar la intervenció en el marc d'aquestes mesures.

Els nostres resultats vers la fiabilitat de l'instrument van acord amb els dels autors consultats. Amb l'anàlisi de l'alfa de Cronbach la consistència interna pel total del SAVRY és de $\alpha=0,90$. Els estudis que han utilitzat el mateix coeficient han trobat valors de l'alfa entre 0,89 i 0,99 (Welsh et al., 2008; Shepherd et al., 2014; Hilterman et al., 2014; García et al., 2016).

Taula 5. Fiabilitat (alfa de Cronbach) del SAVRY

Dimensió de factors	Ítems	Total N=855	LV N=694	IC N=161
Històrics	10	0,76	0,73	0,59
Socials/contextuals	6	0,70	0,69	0,39
Individuals	8	0,82	0,82	0,72
De protecció	6	0,76	0,77	0,60
Total SAVRY	30	0,90	0,89	0,77

No obstant això, la fiabilitat de les avaluacions realitzades als joves d'*internament* mostren xifres inferiors de forma rellevant i en concret pel que fa als factors socials/contextuals. Respecte d'aquests resultats cal fer varies matisacions. En primer lloc, no reflecteixen tota la tasca de

detecció de riscos i necessitats que en la pràctica professional es dur a terme en els centres educatius, sinó la mesura específica que se'n fa a través del SAVRY. A diferència de medi obert, també cal tenir en compte que l'instrument s'aplica en equip, així com la situació d'internament dels joves implica la valoració d'altres necessitats específiques respecte dels factors socials. Per últim, cal puntualitzar que les dades provenen d'avaluacions realitzades l'any 2010, en el qual l'eina només feia un any que s'havia implementat.

Pel que fa a la capacitat predictiva vers la reincidència, tant l'anàlisi de la corba ROC com de l'*odds ratio* confirmen que les dades recollides del SAVRY tenen capacitat per predir la reincidència general amb significança estadística. Ara bé, cal tenir en compte que els valors obtinguts en el present estudi són inferiors als de la literatura.

També s'ha trobat capacitat predictiva per predir de forma global la violència en la primera reincidència, si bé els resultats específics segons el tipus de factors o segons la mesura no ho poden confirmar.

Per a la reincidència general, l'anàlisi de la corba ROC mostra predicció tan pel que fa al resum de risc global fet pels professionals (AUC=0,65) com per la puntuació total de risc (AUC=0,64). Entre tots els estudis consultats els rangs de l'AUC es troben en 0,69-0,70 pel resum de risc global i en 0,69-0,77 per la puntuació total de risc.

Taula 6. Anàlisi de la corba ROC respecte de la reincidència general

	Total		Llibertat vigilada		Internament	
	AUC	IC 95%	AUC	IC 95%	AUC	IC 95%
Resum risc global (SRR)	,65**	,61-,69	,63**	,58-,67	,64**	,55-,72
Puntuació total risc (TS)	,64**	,60-,68	,61**	,57-,66	,59*	,50-,68
Històrics	,61**	,57-,65	,58**	,54-,63	,50	,41-,59
Socials/Contextuals	,64**	,60-,68	,61**	,57-,66	,59*	,51-,68
Individuals	,62**	,58-,66	,58**	,53-,63	,63**	,54-,71
Protecció	,62**	,58-,66	,60**	,56-,65	,61*	,52-,69

AUC: Àrea sota la corba. IC: Interval de confiança al 95%; ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

L'anàlisi de l'OR també presenta capacitat predictiva per les dues estratègies d'agrupació possibles del resum de risc global. L'agrupació de *risc alt* contra *risc moderat/baix* obté una OR de 3,27 i l'agrupació de *risc alt/moderat* contra *risc baix* de 2,96. En una metanàlisi prèvia la primera agrupació mostrava una OR mitjana de 6,93 i la segona de 6,40 (Singh et al., 2011).

Taula 7. Anàlisi de l'Odds ratio respecte de la reincidència general

	OR	IC 95%	Sensibilitat	Especificitat	VPP	VPN
Total						
Alt - Moderat/Baix	3,27**	2,27-4,71	29,4%	88,7%	55,8%	72,2%
Alt/Moderat - Baix	2,96**	2,14-4,10	77,8%	45,8%	41,0%	81,0%
Llibertat vigilada						
Alt - Moderat/Baix	2,74**	1,73-4,34	21,1%	91,1%	48,8%	74,2%
Alt/Moderat - Baix	2,50**	1,76-3,55	70,4%	51,3%	36,7%	81,2%
Internament						
Alt - Moderat/Baix	2,86**	1,47-5,54	50,0%	74,1%	65,6%	60,0%
Alt/Moderat - Baix	3,62*	0,96-13,67	96,3%	12,3%	52,0%	76,9%

OR: Odds ratio; IC: Interval de confiança al 95%; VPP: Valor predictiu positiu; VPN: Valor predictiu negatiu

** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

Com hem vist fins ara, el SAVRY s'estructura en 4 dimensions de factors: històrics, socials/contextuals, individuals i de protecció. Ara bé, les qualitats psicomètriques de l'instrument ens permeten explorar altres formes d'estructurar i comprendre l'avaluació, com és el cas del model de 5 factors trobat per Hilterman et al. (2016). Això pot ser d'utilitat per detectar àrees específiques de risc dels joves, així com de necessitats a abordar en la intervenció.

El model esmentat identifica 5 àrees específiques en base als 30 ítems del SAVRY (tant els factors de risc com els de protecció).

Taula 8. Estructura del SAVRY segons el model de 5 factors

<p>Comportament antisocial</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Violència prèvia 2. Història d'actes delictius no violents 3. Inici precoç de la violència 4. Fracàs d'intervencions anteriors 5. Intents d'autolesió o de suïcidi anteriors 11. Delinqüència en el grup d'iguals 19. Problemes de consum de substàncies <p>Dinàmica familiar</p> <ul style="list-style-type: none"> 6. Exposició a violència a la llar 7. Història de maltractament infantil 8. Delinqüència dels pares o cuidadors 9. Separació precoç dels pares o cuidadors <p>Personalitat</p> <ul style="list-style-type: none"> 12. Rebuig del grup d'iguals 13. Estrès i incapacitat per enfrontar dificultats 17. Actituds negatives 18. Assumpció de riscos/Impulsivitat 20. Problemes amb el maneig de l'enuig 21. Baix nivell d'empatia/remordiments 22. Problemes de concentració/hiperactivitat 	<p>Suport social</p> <ul style="list-style-type: none"> 14. Escassa habilitat per educar dels pares 15. Falta de suport d'altres adults 16. Entorn marginal P2. Suport social fort P3. Forts vincles amb al menys un adult prossocial <p>Susceptibilitat a la intervenció</p> <ul style="list-style-type: none"> 10. Baix rendiment a l'escola 23. Baixa col·laboració en les intervencions 24. Baix interès/compromís escolar o laboral P1. Implicació prossocial P4. Actitud positiva cap intervencions i autoritat P5. Fort compromís amb l'escola o el treball P6. Perseverança com a tret de personalitat
---	--

Amb l'objectiu d'utilitzar el model en l'anàlisi de la reincidència, s'ha creat una puntuació per a cada factor i calculada a partir de la mitjana de puntuacions dels ítems que l'integren. Recordem que els factors de risc s'han codificat amb *baix* = 0, *moderat* = 1 i *alt* = 2 i els factors de protecció amb *present* = 0 i *absent*=1.

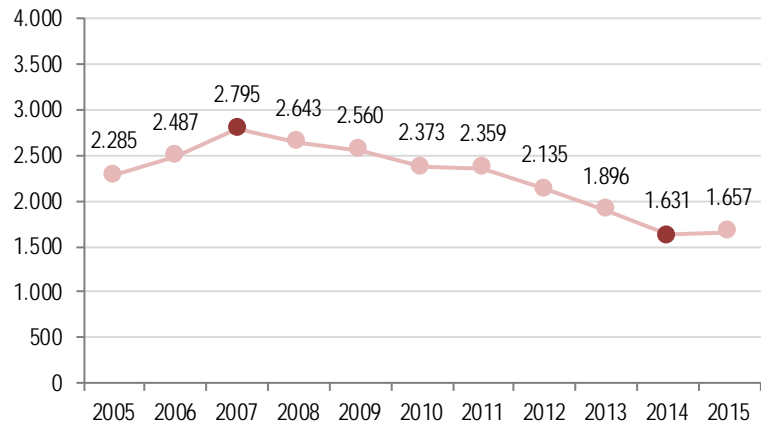
3. Perfil i reincidència segons el programa o mesura

3.1. Mediació i reparació de menors (1.468 joves)

La proporció de processos de MRM respecte al total d'intervencions realitzades no ha patit canvis substancials a nivell estadístic. Del total de joves que van finalitzar un programa o mesura al 2010, la MRM va suposar el 31,3% (33,0% al 2002).

Caldrà tenir presents les estadístiques de la DGEPCJJ, atès en els anys posteriors a 2010 la MRM és el tipus d'intervenció que, en nombres absoluts, ha disminuït més (un 30% entre 2010 i 2015).

Gràfic 9. Intervencions anuals de MRM realitzades per la DGEPCJJ (període 2005-2015)

21,0% noies
28,9% estrangers
15,7 anys

27,5% antecedents

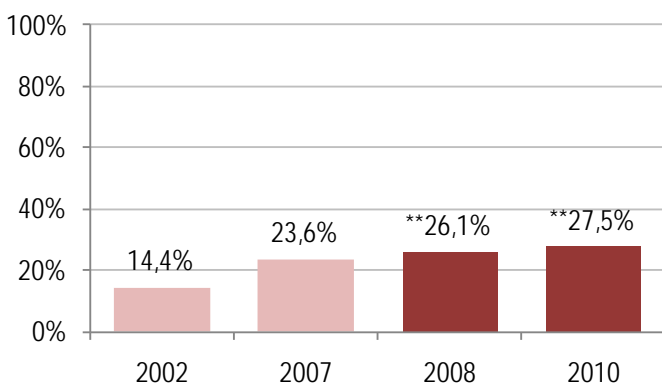
c. persones 38,2%
c. propietat 35,3%
altres fets 26,5%

46,3% fet violent

27,5% reincidència
1,64 severitat

En comparació amb el total de joves estudiats, a MRM hi ha menys proporció de nois, de joves amb nacionalitat estrangera (especialment del Magrib), de joves amb antecedents i de joves que han comès un fet contra la propietat amb violència. Totes quatre característiques són factors associats a la reincidència, la qual cosa correspon amb una taxa inferior a la general. Cal tenir en compte que l'aplicació de la MRM està condicionada per requisits penals relacionats amb els antecedents i la gravetat o violència dels fets.

Gràfic 10. Taxa de reincidència dels joves que finalitzen un procés de MRM segons l'any de finalització⁶

** Valors estadísticament superiors als esperats amb $p \leq 0,01$

La reincidència dels joves que han realitzat una MRM és del 27,5%, 3,3 punts inferior a la taxa general.

No obstant això, la reincidència ha anat augmentat gradualment en els diferents estudis realitzats.

Malgrat que la taxa de reincidència en l'actual estudi és superior a la dels joves de *llibertat vigilada*, *amonestació* o *altres mesures de medi obert*, l'índex de severitat de la reincidència és inferior (1,64).

⁶ La taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (veure informe complet, capítol 2). La taxa de 2007 pertany a l'estudi de Corbalán i Moreno (2013).

La majoria dels processos s'han portat a terme amb la participació de la víctima (76,9%). Destaca que des de l'anterior estudi ha augmentat la proporció de casos en els quals la víctima no ha participat (16,0% el 2008 i 23,1% el 2010) o quan la conciliació s'ha fet amb reparació econòmica (25,9% el 2008 i 31,0% el 2010). Tanmateix, no s'observen diferències significatives en la reincidència pel que fa a la participació de la víctima, així com el tipus i forma de conciliació i reparació.

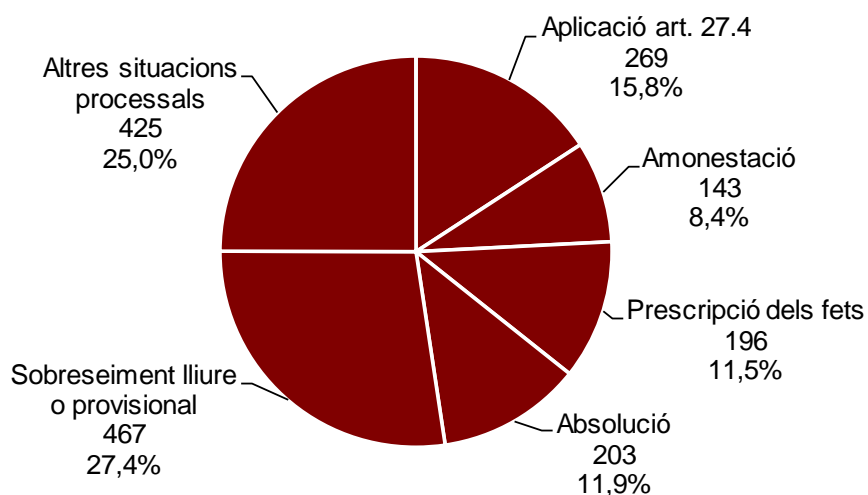
Dels canvis que s'han produït en el perfil sociodemogràfic dels joves destaca un augment en la proporció de joves amb nacionalitat estrangera que finalitza una MRM (del 8,1% el 2002 al 28,9% el 2010). Respecte a aquest resultat cal fer dues consideracions ja aportades en la primera de les nostres recerques. En primer lloc, que els joves estrangers presenten una taxa de reincidència superior a la dels espanyols en els processos d'MRM, però no en altres programes i mesures. I en segon lloc, recordar que la variable nacionalitat no és un factor de risc per si sola, sinó que està intervinguda per factors socioeconòmics. És necessari, per tant, analitzar quines són les necessitats específiques d'aquests joves.

D'altra banda, també s'observa un augment en la proporció de joves amb antecedents (del 22,8% al 27,5%). Si bé és cert que la gran majoria de joves amb antecedents que realitzen una MRM només acumulen una o dues causes prèvies, cal tenir en compte que tenir antecedents augmenta les probabilitats de reincidència.

3.2. Assessorament tècnic (1.703 joves)

Els casos en els quals l'informe d'assessorament tècnic és l'últim programa finalitzat responen a situacions molt diverses: no continuació de l'expedient en interès del menor (art. 27.4 LORPM), amonestació, sobreseïment, absolució, prescripció i altres situacions processals derivades de l'alçament, anul·lació, refosa o acumulació de mesures. Així, impliquen tant a joves amb pocs factors de risc de reincidència com a joves amb un perfil de risc alt.

Gràfic 11. Situació processal dels procediments que han finalitzat amb un ATM (finalització 2010)

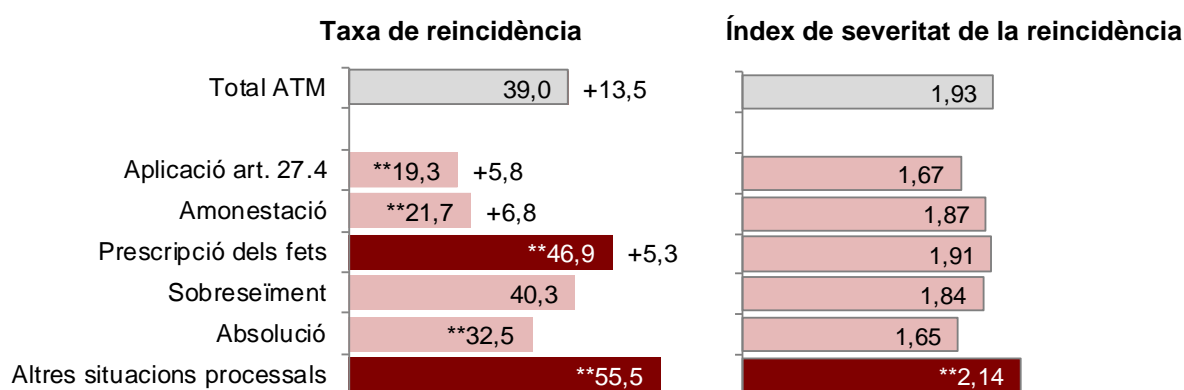
Els joves als quals s'aplica l'art. 27.4 (no continuació de l'expedient) són, junt amb els que han estat amonestats pel jutge, els que reincideixen en menys proporció (19,3% i 21,7% respectivament). Dins el conjunt d'ATM també són els que, en cas de reincidència, ho fan amb un índex de severitat més baix (1,67).

Per contra, els casos amb prescripció dels fets (11,5% d'ATM) i en altres situacions processals (25,0% d'ATM) reincideixen en una proporció i amb un índex de severitat significativament superior, igual que els joves que han complert una mesura d'internament. Tot i la diversitat de situacions, cal recordar que en molts d'aquests casos el jutge ha imposat una mesura.

Gràfic 12. Taxa de reincidència i índex de severitat segons la finalització dels procediments⁷

■ Taxa o índex de severitat estadísticament superior

±0,0 Diferència entre la taxa de 2002 i 2010

** Valors estadísticament inferiors o superiors als esperats amb $p \leq 0,01$

Ara bé, la proporció de joves als quals s'aplica l'art. 27.4 ha disminuït de forma rellevant des de l'anterior recerca (del 46,6% al 15,8% del total d'ATM), la qual cosa explica que la taxa de reincidència del conjunt d'ATM hagi augmentat (del 25,6% al 39,0%) i que actualment sigui superior a la general. Així com també comporta que en l'actual estudi, i a diferència d'altres programes i mesures, hi hagi un percentatge superior de joves amb antecedents (del 40,5% al 51,9% en el conjunt d'ATM). En canvi, no podem confirmar si ha canviat la proporció i la reincidència del joves en els subgrups d'absolució, sobreseïment o altres situacions processals, atès que entre aquest i el primer dels estudis existeixen diferències metodològiques en la identificació d'aquestes situacions.

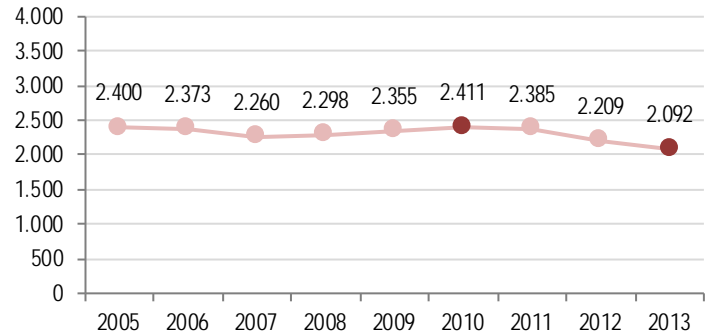
⁷ Les taxes de 2002 es presenten amb la mesura correctora de +1,7 (veure informe complet, capítol 2).

3.3. Llibertat vigilada (811 joves)

La llibertat vigilada és la mesura socioeducativa més imposada en la justícia de menors.

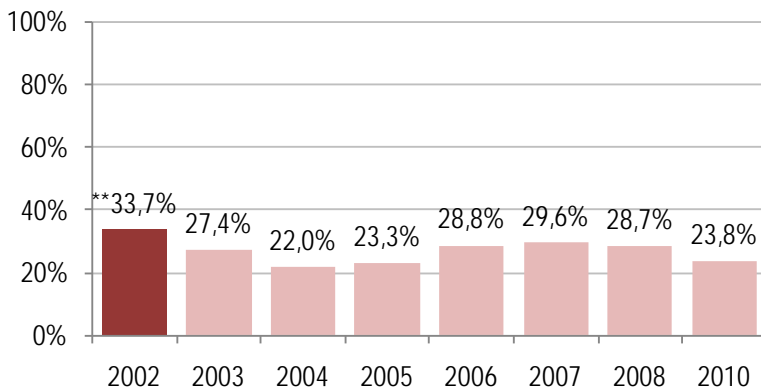
El 2010 va suposar el 51,9% de les mesures finalitzades, 6 punts percentuals més que el 2002.

Gràfic 13. Mesures de llibertat vigilada anuals realitzades per la DGEPCJJ (període 2005-2013)

En comparació amb el perfil general, els joves de llibertat vigilada presenten més factors associats a la reincidència. En més proporció són nois, joves amb antecedents o que han comés un fet contra la propietat.

Gràfic 14. Taxa de reincidència dels joves que finalitzen una llibertat vigilada segons l'any de finalització⁸

La taxa de reincidència ha mostrat oscil·lacions des del primer estudi (del 33,7% al 23,8% en l'actual estudi) i actualment és inferior a la taxa general de forma significativa.

Malgrat que el percentatge de joves amb antecedents ha disminuït (del 77,7% al 65,7%), els canvis de perfil observats no expliquen per sí sols el descens de la reincidència a llibertat vigilada, per la qual cosa cal pensar que hi han intervingut altres factors.

** Valors estadísticament superiors als esperats amb $p \leq 0,01$

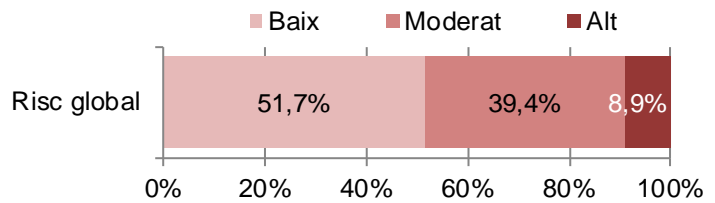
En un futur caldrà analitzar-ho a través de les dades de l'avaluació del risc, de les quals no havíem disposat anteriorment i que ens han permès aprofundir en les característiques dels joves.

⁸ La taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (veure informe complet, capítol 2).

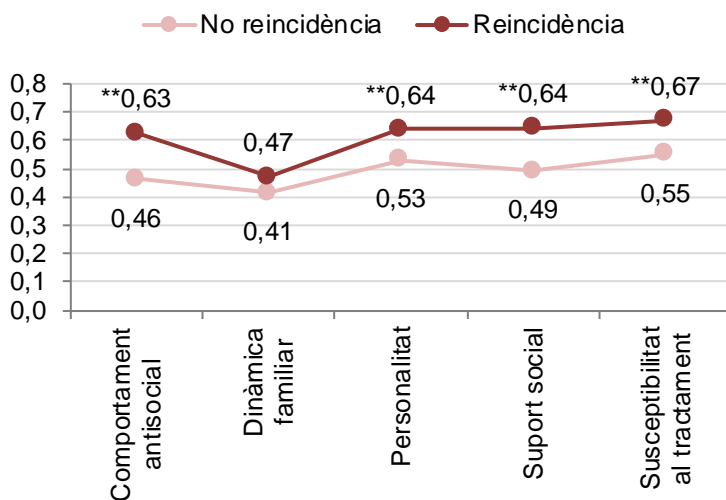
Quant a la valoració del risc amb el SAVRY, es va realitzar al 64,9% dels joves que el 2010 van finalitzar una llibertat vigilada (N=526). A la meitat d'aquests joves se'ls ha valorat amb un risc global baix i és minoritària la proporció de valoracions de risc global alt.

Gràfic 15. Valoració del risc global en els joves de llibertat vigilada

Si analitzem la relació entre la reincidència i el model de 5 factors aportat per Hilterman et al. (2016)⁹, destaca que el factor *dinàmica familiar* no hi està associat, és a dir, els reincidents i els no reincidents presenten el mateix risc en aquesta àrea. Recordem que la *dinàmica familiar* està composta per factors històrics com el *maltractament infantil*, l'*exposició de violència a la llar* o la *delinqüència dels pares*.

Gràfic 16. Puntuació mitjana de risc en els 5 factors segons la reincidència

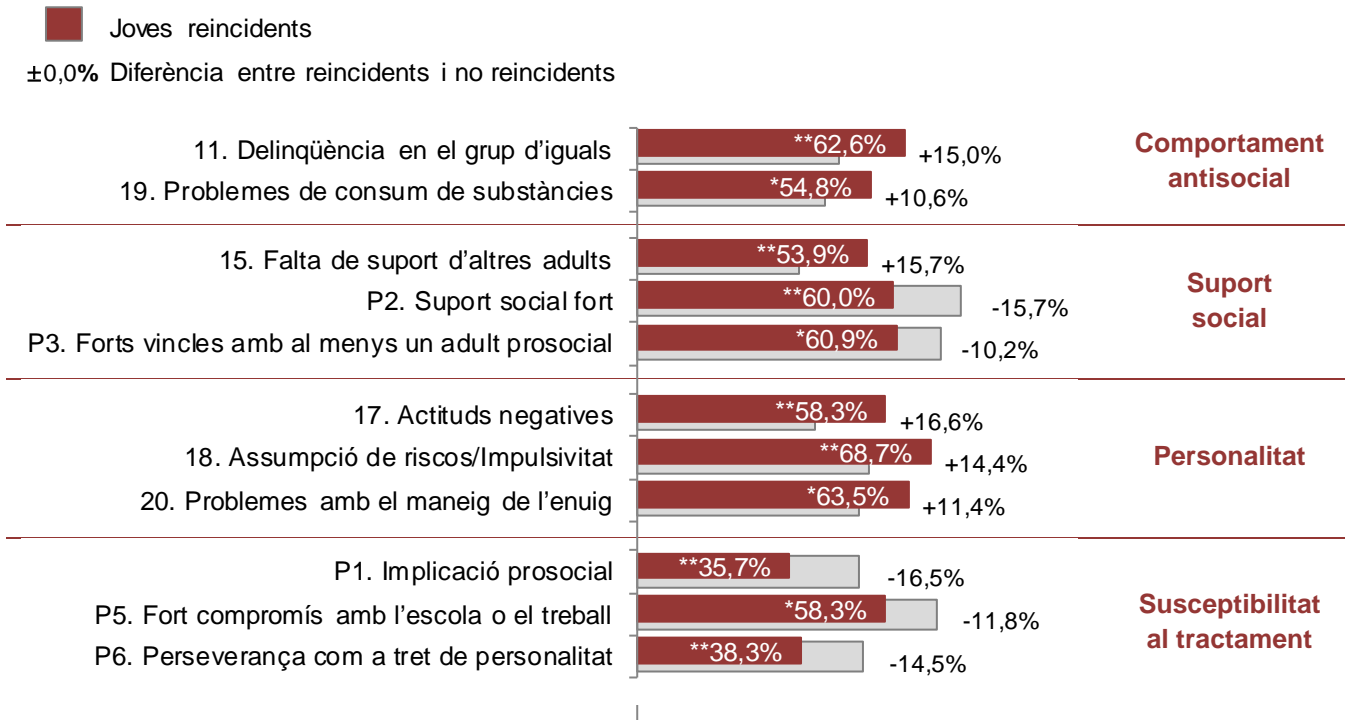
** Valors superiors en la variància de mitjanes amb $p \leq 0,01$

La resta de factors hi estan associats. El *comportament antisocial* i el *suport social* són els factors que diferencien més els joves reincidents respecte dels no reincidents.

L'avaluació del risc realitzada pels professionals amb el SAVRY identifica que els joves de *llibertat vigilada* que han reincidit tenen més necessitats pel que fa a aconseguir i mantenir un suport social fort i d'adults prosocials, així com d'allunyar-se de la delinqüència en el grup d'iguals i el consum de substàncies. També s'associa a la reincidència el risc respecte a les actituds negatives del jove, l'assumpció de riscos o impulsivitat, els problemes amb el maneig de l'enuig i la manca de perseverança i compromís.

⁹ La descripció del model teòric aportat per Hilterman et al. (2016) pot trobar-se a l'apartat 4.

Gràfic 17. Diferències estadísticament significatives entre els joves reincidents i els no reincidents en la valoració dels factors de risc (risc moderat/alt) i els factors de protecció (presència del factor)

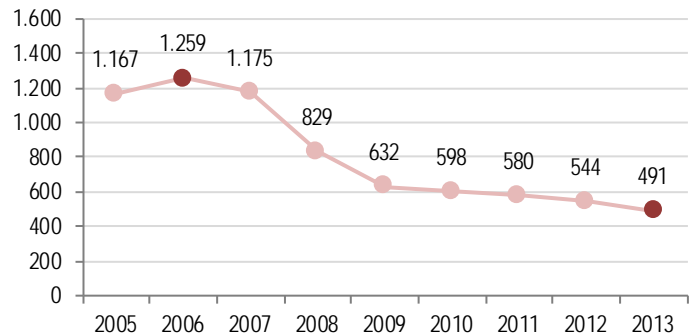
No s'han trobat correlacions estadísticament significatives entre la valoració del risc global o els 30 factors del SAVRY i la severitat de la reincidència.

3.4. Prestacions en benefici de la comunitat (284 joves)

La mesura de PBC és la segona mesura socioeducativa més realitzada de medi obert, tot i que durant el període estudiat el nombre d'intervencions s'ha reduït a més de la meitat.

La imposició de la mesura per part dels jutges es va reduir considerablement a partir de la reforma de la LORPM al 2006, la qual va ampliar el ventall de mesures a imposar en cas de falta.

Gràfic 18. Mesures de PBC anuals realitzades per DGEPCJJ (període 2005-2013)

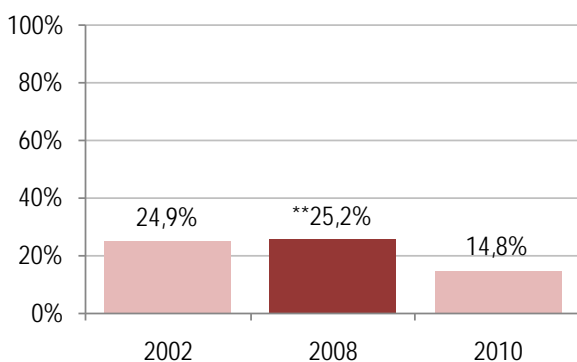
Així, la proporció de joves que ha finalitzat unes PBC respecte al total de mesures ha baixat del 33,7% al 18,2% en l'actual estudi, si bé el descens ha estat més rellevant en la província de Barcelona.

Els joves que han finalitzat una mesura de PBC tenen unes característiques personals semblants a les observades en el perfil general. Ara bé, s'aplica en més proporció per la comissió de delictes sense violència o menys greus.

En l'actual estudi el percentatge de joves amb antecedents també ha disminuït considerablement (46,1% front el 60,2% de 2002).

Gràfic 19. Taxa de reincidència dels joves que finalitzen una mesura de PBC segons l'any de finalització¹⁰

** Valors estadísticament superiors als esperats amb $p \leq 0,01$

Amb tot això, la reincidència s'ha reduït de forma rellevant; del 24,9% en el primer estudi al 14,8% en l'actual.

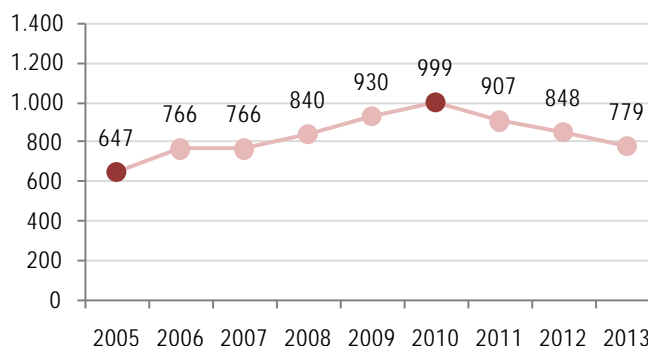
De tots els programes i mesures estudiades són els joves amb un percentatge més baix de reincidència, així com els que reincideixen en menys severitat.

¹⁰ La taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (veure informe complet, capítol 2).

3.5. Altres mesures de medi obert (266 joves)

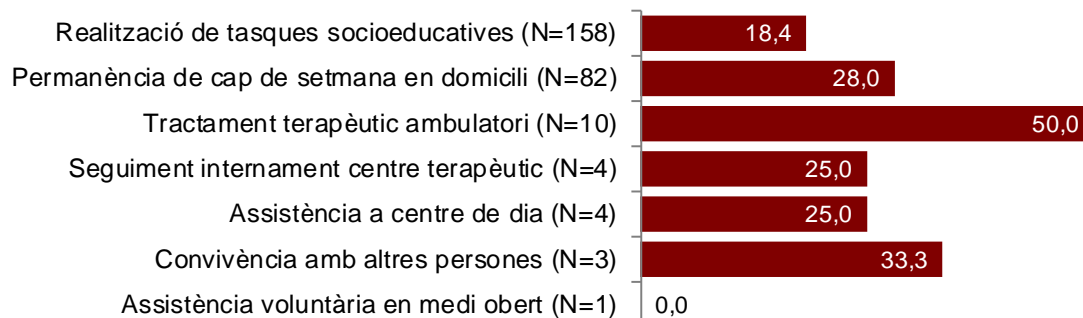
L'aplicació d'altres mesures de medi obert ha augmentat substancialment respecte al total de joves que finalitza una mesura (del 3,0% al 17,0% en l'actual estudi), especialment pel que fa a la *realització de tasques socioeducatives* i la *permanència de cap de setmana en domicili*.

Gràfic 20. Altres mesures de medi obert anuals realitzades per DGEPCJJ (període 2005-2013)

Tot i que el conjunt de mesures és heterogeni, el perfil general dels joves i la reincidència és semblant als de *llibertat vigilada*. Respecte de l'anterior estudi, la taxa de reincidència en altres mesures de medi obert no és diferent que en l'anterior estudi (del 21,7%¹¹ al 22,6%).

Gràfic 21. Taxa de reincidència segons les altres mesures de medi obert finalitzades

Tot i les diferències que s'observen entre les mesures, el baix nombre de casos no permet treure conclusions referents a la reincidència a nivell estadístic. No obstant això, i en relació a estudis anteriors, els joves que han realitzat unes *tasques socioeducatives* reincideixen en menys proporció de forma rellevant (del 31,1% el 2008 al 18,4% el 2010).

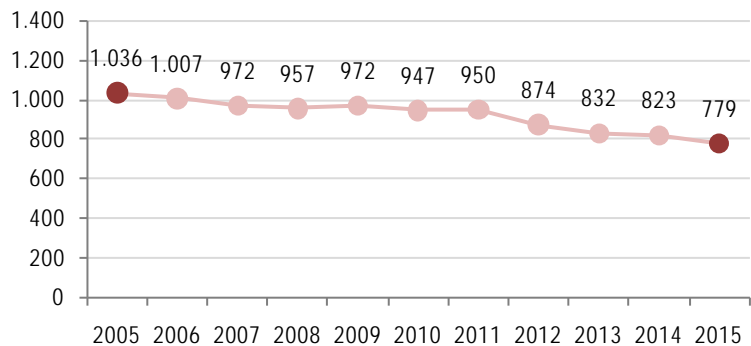
¹¹ La taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (veure informe complet, capítol 2).

3.6. Internament (203 joves)

L'internament, que implica la privació de llibertat del menor o jove, és el tipus de mesura més restrictiva de drets (art. 7.1 LORPM).

L'any 2010, el 13,0% de les mesures socioeducatives finalitzades van ser d'internament (N=203), percentatge significativament inferior al de 2002 (17,6%).

Gràfic 22. Mesures d'internament realitzades per DGEPCJJ (període 2005-2013)

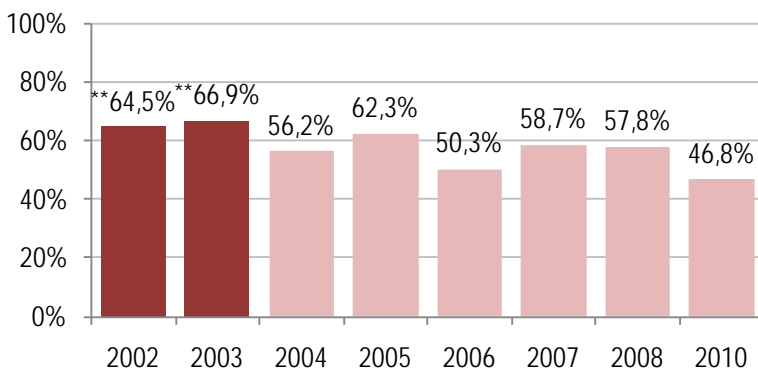

En una minoria de casos, aquesta mesura va consistir en *permanència de cap de setmana en centre* (9 casos al 2002 i 12 al 2010) o en un *internament terapèutic* (cap cas al 2002 i 5 al 2010).

Els joves que finalitzen un internament són els que presenten més característiques associades a la reincidència. Respecte del perfil general són en més proporció nois, joves amb nacionalitat estrangera, joves amb antecedents o que han comès un fet contra la propietat amb violència.

Gràfic 23. Taxa de reincidència dels joves que finalitzen un internament segons l'any de finalització¹²

Són els joves que reincideixen en més proporció i amb més severitat. No obstant això, la reincidència ha disminuït 17,7 punts des del primer estudi i actualment és, de forma significativa, la taxa més baixa dels 8 estudis realitzats (64,5% en el primer i 46,8% en l'actual).

** Valors estadísticament superiors als esperats amb $p \leq 0,01$

Entre els canvis que s'han produït en el perfil dels joves destaca un percentatge inferior de joves amb més de 5 antecedents (del 57,7% al 33,0%), així com de joves amb fets contra la propietat i, en concret, de robatoris amb violència i/o intimidació (del 52,0% al 39,4%). La taxa de reincidència d'aquests joves també és la que ha baixat més en comparació amb la resta de categories delictives.

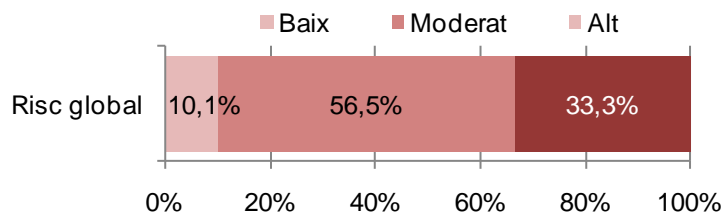
¹² La taxa de 2002 es presenta amb la mesura correctora de +1,7 (veure informe complet, capítol 2).

D'altra banda, els joves reincideixen en menys proporció que anteriorment segons totes les variables d'estudi, així que altres factors han intervingut en el descens de la taxa. Com en el cas de la *llibertat vigilada*, les dades provinents de l'avaluació del risc ens han de servir en el futur per aprofundir en els canvis que es produeixen en el perfil dels joves.

El 2010, al 68,0% dels joves que van finalitzar una mesura d'internament se'ls va realitzar al menys una valoració del risc de reincidència amb l'eina SAVRY (N=138).

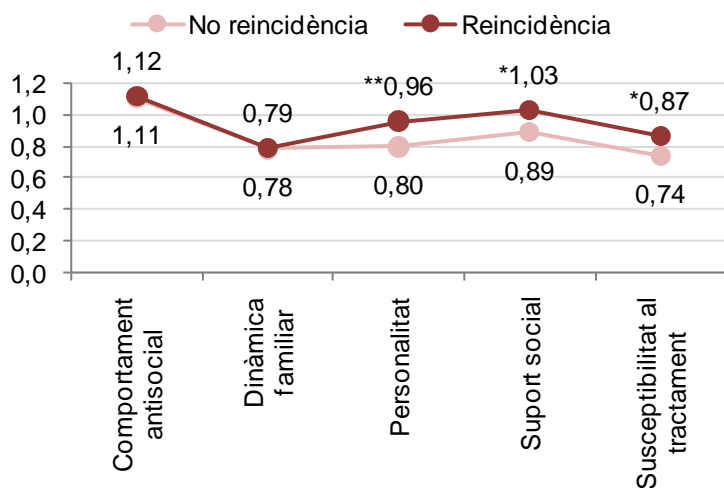
A la gran majoria se'ls va valorar amb un risc global moderat o alt, proporció més elevada que en el total de joves avaluats (89,8% en internament vers 61,9% en el total). Tot i que la valoració més freqüent ha estat la de risc global moderat, el percentatge de risc global alt és destacable (33,3% vers el 17,1% en el total).

Gràfic 24. Valoració del risc global en els joves d'internament

A través del model de 5 factors¹³ observem que la *personalitat* és el factor més associat a la reincidència en els joves d'internament. Pel contrari, la *dinàmica familiar* i el *comportament antisocial* no diferencien els reincidents dels no reincidents. Cal tenir en compte, pel que fa al *comportament antisocial*, que la majoria de joves d'internament presenten puntuacions de risc elevades, per la qual cosa es pot estar produint un efecte sostre en aquest factor.

Gràfic 25. Puntuació mitjana de risc en els 5 factors segons la reincidència

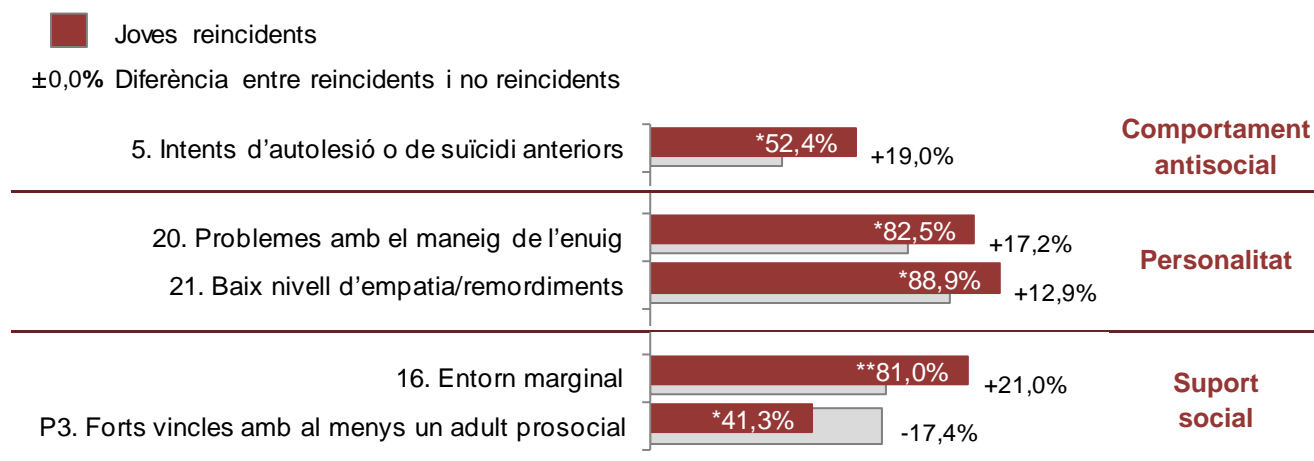
Dels factors relacionats amb la *personalitat*, els joves reincidents van ser més valorats amb risc moderat o alt pel que fa als *problemes amb el maneig de l'enuig* i el *baix nivell d'empatia o remordiments*. Malgrat això, cal destacar que l'*entorn marginal* i els *intents d'autolesió o suïcidi previs* són els dos factors que discriminen més els reincidents dels no reincidents.

Pel que fa als factors de protecció, els joves que reincideixen tenen menys presència de tots ells, però només la manca de *forts vincles amb almenys un adult prosocial* mostra una diferència significativa.

** Valors superiors en la variància de mitjanes amb $p \leq 0,01$

¹³ La descripció del model teòric aportat per Hilterman et al. (2016) pot trobar-se al capítol 5.3

Gràfic 26. Diferències estadísticament significatives entre els joves reincidents i els no reincidents en la valoració dels factors de risc (risc moderat/alt) i els factors de protecció (presència del factor)

Respecte a la relació entre la valoració del risc i la severitat de la reincidència no s'han trobat correlacions positives i estadísticament significatives.

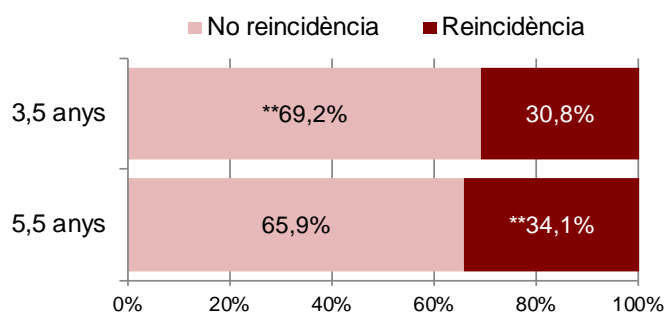
5. Temps de seguiment

En aquest apartat analitzarem si és adequat augmentar el temps de seguiment per mesurar i analitzar la reincidència en els estudis. Amb aquesta finalitat, en la recerca actual es van portar a terme dues fases de recollida de dades de reincidència. La primera fase amb un temps de seguiment de 3,5 anys de mitjana des del final de la intervenció de justícia juvenil. I la segona fase amb un temps addicional de 2 anys, amb una mitjana de 5,5 anys de seguiment (mínim de 5 i màxim de 6 anys).

La taxa de reincidència a 5,5 anys de seguiment és del 34,1%. En els dos anys addicionals van reincidir 158 joves més (3,3% de la població).

Amb les dades actualitzades a la segona fase d'anàlisi, els joves han trigat 85 dies més de mitjana a reincidir (389,05 dies vers 303,97 dies a 3,5 anys de seguiment). 64 casos (1,3% de la població) han trigat més de 4 anys a reincidir (temps màxim de seguiment de la primera fase).

Gràfic 27. Taxa de reincidència general segons el temps de seguiment

** Valors estadísticament superiors als esperats amb $p \leq 0,01$

Segueix sent en els primers 12 mesos després d'haver finalitzat un programa o mesura on es concentra més de la meitat dels reincidents (62,9% vers 68,2% a 3,5 anys). Als dos anys ja s'han pogut detectar la gran majoria.

No s'observen diferències estadísticament significatives respecte a la tipologia del fet comès ni al nombre de reincidències segons el temps de seguiment.

L'única diferència destacable és l'àmbit de reincidència, és a dir, si al delictes de la reincidència s'ha respost des de l'àmbit de justícia juvenil o d'adults (penitenciari o MPA). De fet, cal esperar que amb més temps de seguiment augmenti la reincidència que comporta un contacte amb el sistema penal d'adults. Això es confirma però només s'observa un augment significatiu en l'aplicació d'una MPA, però no d'ingressos a presó.

En el total de reincidències acumulades, el 35,4% dels joves té al menys un ingrés a presó (30,9% a 3,5 anys de seguiment).

Pel que fa a les taxes específiques, les característiques associades a la reincidència són les mateixes segons els dos temps de seguiment: ser noi, tenir nacionalitat estrangera (especialment del Magrib), ser més jove en el fet de la *causa base*, tenir antecedents (especialment més de 2), haver comès un fet *contra la propietat* en la *causa base* ja sigui amb o sense violència i haver finalitzat un *internament* o amb un *ATM* com a últim programa.

Tanmateix, el temps extra de seguiment ha fet augmentar les taxes específiques de reincidència en un rang entre 1,6 i 5,6 punts. Amb més temps, les taxes que més han augmentat són les dels joves de sexe masculí, els que han finalitzat una mesura socioeducativa (excepte les *PBC*), els que tenen antecedents, els que tenien 16 o 17 anys en el fet de la *causa base* i quan aquest fet ha estat violent.

Així, tot i que l'augment de la taxa de reincidència és significatiu, no s'observen diferències respecte a les característiques d'aquesta reincidència, a part de les produïdes per un augment en l'edat dels joves i les possibilitats d'ingressar al sistema penal adult. A nivell de conclusions, tampoc s'observen diferències pel que fa a les variables que estan associades a l'increment o la disminució de la reincidència.

Els objectius dels estudis de reincidència no es limiten a calcular-ne la taxa, sinó a analitzar les variables i factors que hi estan associats i que, per tant, són clau en la detecció de les necessitats a intervenir amb els joves.

L'augment en el temps de seguiment no ha millorat aquestes anàlisis, així com tampoc ha aportat noves conclusions pel que fa a la intervenció i prevenció de la reincidència. Per als nostres propòsits no és eficient, per tant, estudiar la reincidència d'una realitat més allunyada en el temps, sinó que és suficient fer un seguiment de 3,5 anys de mitjana, com s'ha anat realitzant en els últims estudis del CEJFE.

Conclusions

Contestem als objectius d'estudi:

1. S'han produït canvis en les característiques dels joves?

En nombres globals no hi hagut canvis substancials pel que fa al nombre de joves enjudiciats pels jutjats de menors o atesos a justícia juvenil entre el període d'estudi (2002-2010).

Malgrat això el perfil ha canviat. Ha augmentat el nombre de noies, de joves amb nacionalitat estrangera, amb antecedents, amb fets contra les persones o amb fets tipificats com a falta.

Hi ha una proporció més elevada de joves en mesures que en l'anterior estudi, però no és diferent respecte de la MRM i l'ATM.

Caldrà tenir en compte que la realitat actual (2017) és diferent, atès que la proporció de joves en mesures és més alta, malgrat no ha augmentat el nombre absolut de mesures realitzades a justícia juvenil.

2. Ha canviat la reincidència general?

La reincidència general ha augmentat.

El 70% dels joves que reincideixen ho fan durant el primer any després de la intervenció. Es constata com a període crític en clau de prevenció de la reincidència.

No podem buscar explicacions concretes a la reincidència general.

Si mirem per programes, puja la reincidència a MRM i ATM, mentre baixa la dels joves en mesures.

3. Quins són els factors associats a la reincidència?

Els joves que reincideixen són en més proporció nois, amb nacionalitat estrangera (malgrat no en tots els programes), amb antecedents, amb un fet contra la propietat o que ha complert un internament.

Amb el SAVRY a joves de LV i IC de 2010:

Importància dels factors dinàmics, en concret els relacionats amb el suport social. A nivell individual el factor més associat a la reincidència són els problemes amb el maneig de l'enuig.

Malgrat que les anàlisis ens indiquen capacitat predictiva pels factors històrics, no s'ha vist que, en aquests factors, els joves reincidents se'ls hagi valorat amb un risc global moderat o alt en més proporció que els no reincidents. A més, es distingeixen entre dos tipus, els relacionats amb la dinàmica familiar i amb el comportament antisocial. Aquests últims són especialment predictius quan convergeixen amb la delinqüència en el grup d'iguals i/o els problemes amb el consum de substàncies.

4. Per programes?

A MRM, la taxa és més baixa que la general, coherent amb les característiques dels joves. Però ha augmentat al llarg dels 10 anys que la LORPM porta en vigor. L'augment de joves estrangers o amb antecedents podrien explicar-ho.

A ATM cal diferenciar entre els diferents contextos processals. El possible augment dels joves amb mesures anul·lades, alçades, refoses o acumulades podria explicar-ho. És una qüestió de gestió i no d'intervenció (?).

5. SAVRY

Les dades provinents de l'avaluació del risc amb el SAVRY tenen una fiabilitat ajustada a l'obtinguda en la literatura. També mostren capacitat predictiva de reincidència, malgrat que els valors obtinguts són inferiors als dels autors consultats.

L'estructura dels factors proposada pel model de 5 factors identifica àrees específiques de riscos i necessitats que resulta útil a la recerca

Els joves reincidents no se'ls va valorar diferent que els no reincidents en els factors històrics, malgrat això no significa, com hem vist en les anàlisis de capacitat predictiva, que no

6. És adequat augmentar el temps de seguiment de la reincidència?

Amb un seguiment de 5,5 anys, la gran majoria (96,1%) de joves que reincideixen ho han fet abans dels 4 anys.

Malgrat que l'augment de la taxa de reincidència és estadísticament significatiu, les conclusions respecte de les característiques dels joves reincidents i les diferències amb els no reincidents són les mateixes.

Augmentar al temps ha suposat analitzar una realitat molt allunyada i ha limitat l'elaboració de propostes dirigides a la intervenció amb els joves.

Propostes

Respecte de la reincidència general

- El primer any després de finalitzar un programa és un període crític en termes de reincidència. Per determinats joves i segons les necessitats detectades cal garantir una derivació a la xarxa comunitària. Amb independència del programa o mesura que es dugui a terme, és recomanable que aquesta vinculació es planifiqui des de l'inici de la intervenció.
- Tenir antecedents augmenta les probabilitats de reincidència, les quals incrementen si el jove acumula més de 5 causes prèvies. En aquests casos i en concret si hi hagut una escalada delictiva, cal prestar especial atenció a la detecció de riscos i necessitats realitzada durant l'ATM.

Respecte del programa de mediació i reparació de menors

Pel que fa al programa de MRM reiterem les propostes realitzades en anteriors estudis:

- Sempre que sigui possible s'ha de mantenir el programa pels joves sense antecedents. En canvi, per donar resposta als joves amb antecedents des d'una perspectiva restaurativa cal planificar intervencions més intenses, àmplies i amb una forta implicació comunitària. En el mateix sentit proposem, per aquests casos, l'elaboració de l'ATM per tal que es puguin identificar els factors de risc i serveixi de suport en la planificació del procés restauratiu.
- Els joves estrangers reincideixen en més proporció que els espanyols després de realitzar un procés de MRM, però no en el cas d'una mesura. Ara bé, la nacionalitat del jove no és un factor de risc per sí sol, sinó que està intervingut per altres factors. Per aquest motiu, amb aquests joves cal aplicar amb més atenció les propostes realitzades fins aquest punt i garantir que s'aporten recursos per evitar problemes idiomàtics o conceptuals.

Respecte de les mesures

- Recomanem mantenir la intervenció individualitzada i ajustada al risc en les mesures de medi obert i internament.

Respecte de l'estudi de la reincidència

- Per poder tenir altres perspectives respecte de la variable antecedents és necessari dur a terme un estudi longitudinal, que analitzi les carreres delictives i aporti un punt de vista més qualitatiu. Cal també conèixer quina incidència tenen els antecedents en els diferents programes i mesures.
- En estudis transversals, en els quals es mesura la reincidència en un moment determinat, no s'aconsella utilitzar un temps de seguiment superior als 3,5 anys de mitjana, atès que no millora les conclusions i la recerca s'allunya massa de la realitat actual. D'altra banda, cal utilitzar altres indicadors relacionats amb la reincidència a part de la taxa percentual. La mesura de la severitat dels nous fets comesos aporta informació complementària i permet extreure conclusions més àmplies.

- En la present recerca no hem recollit les dades referents a la llibertat vigilada post internament, per la qual cosa creiem necessari disposar d'aquesta informació per conèixer si el seguiment en medi obert té impacte en la reincidència.
- Les dades del SAVRY ens han aportat especificitat als resultats a l'hora de trobar relacions entre els factors de risc i de protecció i la reincidència. Proposem seguir utilitzant aquestes dades en els estudis, així com detectar i aplicar models teòrics com l'aportat per Hiltman et al. (2015) quan sigui possible.

Referències

- Andrews, D. A. i Bonta, J. (2010). *The psychology of criminal conduct* (5a edició). New Providence, NJ: Matthew Bender & Company.
- Capdevila, M., Ferrer, M. i Luque, M. E. (2005). *La reincidència en el delictes en la justícia de menors*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- Corbalán, M. i Moreno, M. A. (2013). *Reincidencia y mediación en menores*. Barcelona: Bosch Editor.
- García, J., Ortega, E., Zaldívar, F. i Gil, M. J. (2016). Predicción del riesgo de reincidencia en una muestra de menores infractores españoles. Evidencias de validez del SAVRY. *PSICUMEX*, 6(1), 83-95.
- Harris, P. W., Lockwood, B., Mengers, L. i Stoodley, B. H. (2011). Measuring recidivism in juvenile corrections. *Journal of juvenile justice*, 1(1), 1-16.
- Hilterman, E. L., Bongers, I., Nicholls, T. L. i Van Nieuwenhuizen, C. (2016). Identifying gender specific risk/need areas for male and female juvenile offenders: Factor analyses with the Structured Assessment of Violence Risk in Youth (SAVRY). *Law and human behavior*, 40(1), 82.
- Hilterman, E. L., Nicholls, T. L. i van Nieuwenhuizen, C. (2014). Predictive validity of risk assessments in juvenile offenders: Comparing the SAVRY, PCL: YV, and YLS/CMI with unstructured clinical assessments. *Assessment*, 21(3), 324-339.
- Montero, T. (2011). La evolución de la delincuencia juvenil en España (1ª parte). *La Ley Penal*, 78, 1-40.
- Montero, T. (2014). La criminalidad juvenil en España (2007-2012). *Revista Criminalidad*, 56 (2): 247-261.
- Ortega, E., García, J. i Frías, M. (2014). Meta-análisis de la reincidencia criminal en menores: Estudio de la investigación española. *Rev Mex Psicol*, 31(2), 111-123.
- Shepherd, S. M., Luebbers, S., Ogloff, J. R., Fullam, R. i Dolan, M. (2014). The predictive validity of risk assessment approaches for young Australian offenders. *Psychiatry, Psychology and Law*, 21(5), 801-817.
- Singh, J. P., Grann, M. i Fazel, S. (2011). A comparative study of violence risk assessment tools: A systematic review and metaregression analysis of 68 studies involving 25,980 participants. *Clinical psychology review*, 31(3), 499-513.
- Welsh, J. L., Schmidt, F., McKinnon, L., Chattha, H. K. i Meyers, J. R. (2008). A comparative study of adolescent risk assessment instruments predictive and incremental validity. *Assessment*, 15(1), 104-115.

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 No adaptada de Creative Commons el text complet de la qual es troba disponible a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obra derivada.